

TAN SRI DATIN SERI CEMPAKA HAJJAH KONTIK KAMARIAH

Ahmad Kamal Ariffin bin Mohd Rus*

Abstract

This article describes the multi-faceted contributions of Tan Sri Datin Cempaka Hajjah Kontik Kamariah. She was active in the field of education, championed the cooperative movement, was a respected female personality in Malaysian politics and was also known for her social activism. Born in 1911 she was not the conventional Malay women and was very active in sports in her childhood days and went on to get a Malay and English education. She was ambitious and was instrumental in developing the cooperative movement and is fondly remembered for developing a housing estate through the cooperative that she served. She showed leadership qualities in politics and in her social activism. This article is a life history of a women who was successful in many fields at a time when women were hardly visible in the public domain.

Keywords: Kontik Kamariah, life history, female leader, cooperative movement in Malaysia, kaum ibu

Pengenalan

Mengkaji kehidupan dan peranan seorang tokoh wanita ialah satu bidang baru dalam sejarah Tanah Melayu. Penulisan ini bertujuan mengkaji dan menganalisis ketokohan Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah dalam mengatasi dugaan dan menabur jasa kepada mereka yang di sekelilingnya serta sumbangannya kepada negara.

Dua keluarga dari Riau dan Pahang bersatu di Kuala Lumpur¹. Moyang Kontik Kamariah merantau membawa anak perempuannya Daing Cahaya Binti Daing Matara ke Johor. Daing Cahaya berkahwin dengan Raja Muda Laut. Lahirlah Raja Oyah Binti Raja Ali Al-Haj. Keluarga sebelah bapanya pula berasal dari Pahang. Ketika perang saudara di Pahang, datuknya berhijrah ke Kuala Lumpur. Hasil perkahwinan datuknya Panglima Garang Ishak dengan Cik Puteh, menghasilkan seorang anak lelaki diberi nama Ahmad. Atas persetujuan keluarga, Ahmad melangsungkan perkahwinan dengan Raja Oyah dan pasangan ini tinggal di Kampung Seputih, Kuala Lumpur.

* Ahmad Kamal Ariffin bin Mohd Rus adalah pensyarah di Jabatan Sejarah, Universiti Malaya

Pada tanggal 5 Ogos 1911, keluarga ini menyambut kelahiran seorang bayi perempuan yang diberi nama Kamariah. Mereka ingin memanggilnya "Tengku" mengikut keluarga ibunya dari keturunan Raja Johor. Gelaran itu tidak dapat diberi secara rasmi kerana ayahnya bukanlah dari keturunan raja. Nama timangan tetap diberi memandangkan darah keturunan raja mengalir di tubuhnya. Dalam kalangan keluarga, dia lebih dikenali dengan panggilan "Tengku Kecil" diringkaskan menjadi Ku Cik. Lama kelamaan menjadi "Kontik", terus kekal sampai kini dan menjadi keunikan di pangkal namanya.

Oleh sebab bapa beliau banyak memberi kebebasan, maka beliau banyak berkawan dengan budak-budak lelaki. Ini mungkin kerana beliau telah dididik oleh ayahnya seperti anak lelaki. Beliau juga sering berpakaian lelaki dan bergaul dengan rakan-rakan sebaya lelaki terutamanya di sekolah kerana kebanyakan para pelajarinya ialah lelaki. Beliau juga gemar bermain permainan lelaki seperti bola sepak, gasing, guli dan sebagainya walaupun tidak disenangi ibunya. Memandangkan pendidikan pada masa itu hanya ditekankan kepada kanak-kanak lelaki berbanding kanak-kanak perempuan lantaran kesempitan ekonomi dan pemikiran orang Melayu ketika itu, menjadikan Kontik Kamariah insan yang bertuah kerana dilahirkan dalam keluarga yang mementingkan pelajaran dan ilmu tanpa mengira lelaki atau perempuan.

Untuk mengurangkan langkah kaki Kontik Kamariah yang suka bermain pada waktu petang, bapa Kontik Kamariah meminta jirannya yang berbangsa Nasrani supaya mengajarnya bahasa Inggeris. Perlahan-lahan minatnya telah bertukar kepada aktiviti baru ini. Mungkin pada masa itu, pengajaran dan pertuturan dalam bahasa Inggeris tidak menjadi satu perkara yang terlalu penting buat keluarga Melayu. Kontik Kamariah berasa bangga apabila kawan-kawannya terlopong mendengar percakapannya. Hal ini membuatkan Kontik Kamariah semakin berminat dengan pelajaran terutamanya bahasa Inggeris.

Kepimpinan ayahnya turut diwarisi beliau. Beliau mudah bergaul dengan penduduk-penduduk kampung semasa remajanya dan banyak menghadiri undangan dan jemputan daripada penduduk sekitar menggantikan ibunya. Hal ini banyak mengajar Kontik Kamariah cara-cara bergaul dengan masyarakat.²

Pendidikan Kontik Kamariah

Pada tahun 1919, ketika berusia lapan tahun Kontik Kamariah telah memulakan satu lembaran baru dalam kehidupannya. Bapanya mendaftarkan namanya di Sekolah Melayu Seputih. Sekolah Melayu Seputih ketika itu hanya menempatkan 60 orang murid Melayu di bawah pengawasan dua orang guru. Di situlah Kontik Kamariah mendapat pendidikan awal sehingga tamat darjah tiga pada tahun 1923.

Di sekolah, beliau amat aktif dalam bidang sukan bagi acara larian dan sering menjadi salah seorang pelari bagi pasukan 'relay' untuk sekolah. Walaupun Kontik Kamariah aktif dalam bidang sukan dan permainan tetapi beliau tidak pernah melupakan pelajaran. Dia seorang pelajar yang pintar. Minat yang mendalam dalam bahasa Inggeris mendorong bapanya menghantar Kontik Kamariah belajar di sekolah

Inggeris. Bahasa Inggeris dipelajari, bahasa Melayu diperdalami. Ketika darjah tiga Kontik Kamariah telah belajar di Sekolah Methodist Girls' School, di Kampung Attap, Kuala Lumpur sehingga tamat darjah sembilan.³

Setiap hari Sabtu dan Ahad, Kontik Kamariah belajar di sekolah Melayu, manakala pada hari Isnin hingga Jumaat pula Kontik Kamariah belajar di sekolah Inggeris. Begitu juga ketika cuti penggal sekolah Inggeris, dia kembali belajar bersama-sama teman lamanya. Gaya hidup keluarga Kontik Kamariah memberi peluang dan ruang kepada Kontik Kamariah untuk terus belajar menimba ilmu. Ini merupakan kelebihan Kontik Kamariah berbanding wanita lain yang tidak mempunyai peluang dan ruang seperti itu. Inilah keistimewaan Kontik Kamariah.⁴

Pada tahun 1929, Kontik Kamariah lulus 'Senior Cambridge'. Kejayaan beliau ini menjadi kebanggaan kepada orang-orang Melayu kerana beliau adalah satu-satunya perempuan Melayu lulus sehingga darjah sembilan. Beliau mencatat sejarah apabila menjadi wanita Melayu pertama mendapat kelulusan tersebut.⁵ Ketika itu, tidak ramai orang Melayu yang tamat sampai darjah sembilan, perempuan terutamanya. Bapa Kontik Kamariah memberi dua pilihan kepadanya, belajar ataupun berkahwin. Walaupun pada ketika itu, ramai kenalan perempuannya telah mendirikan rumah tangga namun Kontik Kamariah tetap memilih untuk belajar.

Dalam tahun 1929-1931, beliau mendapat tawaran mengikuti kursus perguruan di *English Normal Teacher Training Centre* di *Victoria Institution*, Kuala Lumpur. Dia merupakan satu-satunya anak Melayu yang mengikuti kursus di situ, di bawah pengawasan Mr. F. L. Fear. Di situ Kontik Kamariah bertemu dengan kawan-kawan dari Sekolah Methodist, Convent dan St. Mary yang ingin menjadi pendidik. Ketika itu umurnya telahpun menjangkau awal 20-an. Kontik Kamariah pernah menolak tawaran melanjutkan pelajaran di bidang perubatan di Sekolah Perubatan King Edward VII yang dibina oleh kerajaan British pada tahun 1905 di Singapura (ditukar namanya kepada Kolej Perubatan King Edward VII pada tahun 1920) kerana tidak berminat dengan kerja-kerja pembedahan berbanding bidang pendidikan yang sangat diminatinya.

Selama tiga tahun Kontik Kamariah mengikuti kursus di *English Normal Teacher Training Centre* untuk mengajar murid darjah tiga ke atas (*elementary*). Beliau juga mengikuti kursus mengajar peringkat rendah (*primary*) selama setahun. Pada tahun 1932 dia telah layak menjadi guru yang bertauliah.⁶ Ketika itu anak-anak Melayu lemah dalam penguasaan bahasa Inggeris. Kontik Kamariah berazam untuk melahirkan anak Melayu yang fasih menggunakan dua bahasa. Dengan semangat inilah Kontik Kamariah menjadi seorang pendidik yang begitu dedikasi dalam menjalankan tugasnya.

Kehidupan Peribadi

Semenjak tahun 1932, Kontik Kamariah merupakan wanita yang sentiasa sibuk dengan kerjayanya sebagai Penyelia Sekolah-sekolah Melayu Selangor. Hasil daripada sikap Kontik Kamariah yang suka berjimat cermat membolehkan Kontik Kamariah membeli

kereta *Austin* yang berharga RM 3 000. Gaya hidup Kontik Kamariah membuatkan orang Melayu memandang tinggi padanya, kerana bukan calang-calang orang yang mampu membeli kereta pada masa itu tambahan pula seorang wanita. Kereta pertama miliknya dengan nombor pendaftaran 7711 itu dipakai selama lima tahun sehingga tayarnya tidak berbunga lagi. Kereta itu dijual dan diganti dengan kereta *Austin* juga. Pada tahun 1947, Kontik Kamariah membeli kereta *MG Sport*.⁷

Pada 31 Januari 1934 Kontik Kamariah telah melangsungkan perkahwinannya dengan Datuk Setia Raja Abdullah yang merupakan Undang Luak Rembau yang ke 18. Kedua orang tuanya terpaksa akur dengan kehendak Kontik Kamariah yang rela hidup bersedu dengan isteri pertama Datuk Setia Raja Abdullah di Rembau. Kontik Kamariah terpaksa hidup berjauhan dengan suaminya, memandangkan suaminya bertugas di Rembau. Pada tahun 1935, Kontik Kamariah selamat melahirkan seorang puteri yang diberi nama Raihan. Tanggugjawab Kontik Kamariah semakin berat dengan tugasnya dan kini sebagai seorang ibu. Namun keadaan itu tidak sedikitpun menggugat ketabahan Kontik Kamariah sebagai seorang penyelia. Anaknya diserahkan di bawah jagaan ibunya.

Pada tahun 1937, Kontik Kamariah berpisah dengan suaminya kerana hasutan dan fitnahan orang. Segala keperitan ini dilalui dengan tabah dan tidak menimbulkan penyesalan dihatinya. Ketika itu puterinya baru berusia dua tahun. Tugas dan tanggungjawab diteruskan seperti biasa. Tanggugjawab sebagai penyelia tidak diabaikan dan masalah peribadi tidak langsung dicampuradukkan dengan tugas. Hanya ibu dan ayahnya menjadi tempat mengadu.

Dalam tahun 1939 ayahnya, Penghulu Kuala Lumpur telah pergi selama-lamanya. Tujuh bulan selepas kematian bapanya, ibunya yang telah lama menderita sakit dada pula menyusul. Dua kematian insan yang paling disayangi ini diterima dengan penuh ketabahan dan kecekalan. Kini Kontik Kamariah bersendirian membesarkan puterinya. Segala bebanan dan tanggungjawab ini dipikul dengan cekal. Dia tidak sesekali pandang ke belakang dalam meneruskan hidupnya. Kerana baginya tiada siapa yang dapat membantu melainkan dirinya sendiri.

Kontik Kamariah melangsungkan perkahwinannya yang kedua pada penghujung tahun 1939 dengan pemuda yang berasal dari Kedah iaitu Bahadun, seorang pegawai polis. Ketika Kontik Kamariah mengandungkan anak keduanya, Jepun menawan Kota Bharu, Kelantan pada 8 Disember 1941. Kontik Kamariah terpaksa berpindah dari satu tempat ke satu tempat yang lain demi keselamatan. Pada mulanya ke Sekolah Seputih, mereka tinggal di sana selama sebulan dan beliau sempat melahirkan anaknya yang kedua di sana, pada pukul tiga pagi 19 Disember 1941 yang diberi nama Kamarul Zaman. Ketika itu puteranya yang pertama Kamarul Bahar hampir berusia dua tahun. Akhirnya mereka ke Kedah, dua hari menempuh perjalanan siang dan malam. Segala kesusahan ketika perang Jepun-Inggeris diterima dengan penuh ketabahan.

Kontik Kamariah kembali semula ke Kuala Lumpur setelah didatangi oleh seorang pegawai pelajaran yang memintanya pulang bagi menyambung tugasnya seperti biasa. Kontik Kamariah terpaksa akur kerana tidak mahu tentera Jepun mencarinya di

Kedah. Di Kuala Lumpur, dia terpaksa menumpang rumah adiknya di Sri Petaling, dikongsi bersama lebih 20 orang dalam sebuah rumah. Pada zaman Jepun makanan sukar diperolehi dan penyakit pula mudah merebak. Ketika itu, ramai yang mendapat cirit-birit termasuk anak saudaranya, menyebabkan Kamarul Bahar turut dijangkiti. Puteranya yang sulung Kamarul Bahar meninggal dunia di dalam kereta api kerana menghidap cirit-birit yang teruk, ketika itu mereka dalam perjalanan ke Kedah bagi menemui suaminya yang bertugas di sana. Kontik Kamariah terpaksa menahan perasaan atas dugaan ini dia tidak dapat menangis atas kematian anaknya kerana ketika itu kawalan kereta api terlalu ketat oleh tentera Jepun. Jika tentera Jepun mengetahui adanya kematian, mayat tersebut akan terus dibuang. Dia tidak mahu anaknya dibuang begitu sahaja oleh tentera Jepun tanpa kubur. Dikuatkan semangat menahan perasaan sebak di dada. Sesampainya di stesen Alor Star barulah diberitahu kepada suaminya bahawa sepanjang perjalanan beliau hanya memangku mayat anaknya.

Sudah dua kematian yang dilalui oleh Kontik Kamariah, pertama ayah dan ibunya, dan kini anaknya pula. Tetapi Kontik Kamariah masih bertuah kerana memiliki suami yang penyayang, seorang puteri dan putera. Kontik Kamariah terpaksa mengorbankan kerjayanya kerana mengikuti suaminya bertugas ke Thailand pada tahun 1956 selama tiga tahun, pada tahun 1963 ke Burma kemudian ke Ceylon selama tiga tahun juga. Pada bulan Februari 1968, Kontik Kamariah dan suami berangkat pula ke Seoul, Korea dengan tujuan mewujudkan hubungan dua hala antara Malaysia dan Korea.

Baru lima bulan berkhidmat, bencana ini menimpa. Pada hari Selasa 28 Julai 1968, Kontik Kamariah dikejutkan dengan kematian suaminya di tanah air sedangkan ketika itu dia berada di Korea. Suaminya pulang ke tanah air atas urusan tugas buat sementara. Kontik Kamariah hanya mampu meratapi pemergian suaminya, tiga puluh tahun mereka hidup bersama, menempuh pahit manis dan ranjau kehidupan. Kini suaminya pergi meninggalkannya sendirian meneruskan hidup ini. Segala kepahitan dan keperitan yang dilalui sejak kecil menjadikan Kontik Kamariah seorang yang cekal dan mampu berdiri bagi memimpin diri sendiri dan juga orang lain.

Kerjaya Kontik Kamariah

Pada tahun 1932, Kontik Kamariah memulakan kerjayanya sebagai seorang pendidik. Pejabat Pelajaran Selangor menghantar Kontik Kamariah bertugas sebagai guru pelatih di Sekolah Batu Road, Kuala Lumpur tetapi dia lebih suka mengajar di Sekolah Perempuan Methodist. Kontik Kamariah meminta ditukarkan ke Sekolah Perempuan Methodist.⁸ Oleh sebab anak Melayu lulusan Inggeris tidak ramai ketika itu, permintaannya dituruti. Beliau dibenarkan mengajar di Sekolah Perempuan Methodist walaupun namanya didaftarkan sebagai salah seorang guru di Sekolah Batu Road.

Kontik Kamariah pernah mendapat tempat untuk melanjutkan pelajarannya di Amerika Syarikat. Tawaran ini atas bantuan gurunya iaitu Mrs. Casselings. Namun dia tidak dapat memenuhi impian gurunya itu. Ayahnya lebih suka dia menjadi guru. Dia terpaksa akur dengan bantahan keluarganya walaupun dia berminat melanjutkan pelajaran.⁹ Dengan berbekalkan semangat dan minatnya dalam bidang perguruan,

Kontik Kamariah meneruskan tugas hariannya mengajar di Sekolah Perempuan Methodist. Dalam tahun 1932, dengan gaji sebanyak RM 50.00 sebulan, beliau telah ditawarkan menjadi pemerhati di Sekolah Melayu Perempuan Kampung Baharu Kuala Lumpur selama enam bulan dan selanjutnya dilantik sebagai penyelia bagi Sekolah-sekolah Melayu Negeri Selangor.¹⁰ Satu-satunya wanita yang dilantik menjawat jawatan tersebut. Tugasnya melawat sekolah-sekolah seluruh Selangor. Setiap hari Kontik Kamariah melawat dua atau tiga buah sekolah. Beliau merenung nasib anak bangsanya. Dia mahu melihat anak-anak Melayu mendapat pendidikan sehingga ke peringkat yang lebih tinggi. Jiwa Kontik Kamariah penuh dengan harapan dan impian. Ketokohan beliau jelas terpampang dengan semangat yang dimilikinya.

Sewaktu melawat sekolah, beliau akan menyediakan program dan menyerahkannya kepada penolong nazir sekolah. Ketika itu di Selangor hanya mempunyai 24 buah sekolah termasuk empat buah sekolah perempuan Melayu. Ketegasan Kontik Kamariah digeruni bukan hanya dalam kalangan murid-murid, malah guru juga akur dengan setiap kata dan nasihat yang diberikan oleh Kontik Kamariah.¹¹ Ketegasan dan disiplin Kontik Kamariah dihormati oleh guru-guru pelatih di bawah jagaannya di *English Normal Teacher Training Centre*, Kontik Kamariah akan sentiasa melawati mereka dari semasa ke semasa. Segala yang diajarnya akan melekat di kepala sampai bila-bila.¹² Kontik Kamariah seorang yang tegas, guru-guru pelatih takut padanya tetapi hormat dan menerima sepenuh hati apa yang diajar oleh Kontik Kamariah.¹³

Apabila Jepun menyerang Tanah Melayu pada tahun 1941, beliau terpaksa berhenti kerja. Kontik Kamariah berpindah ke Alor Star, Kedah mengikut suaminya yang bertugas di sana. Pada tahun 1945, Jepun menyerah kalah kerana Hiroshima dan Nagasaki dibom oleh tentera Bersekutu.¹⁴ Ramai rakyat Jepun terkorban menyebabkan Maharaja Hirohito terpaksa menyerah kalah. Jepun berundur dan British kembali berkuasa di Tanah Melayu. Langkah pertama yang diambil oleh British ialah memanggil semula pegawainya bertugas.

Kontik Kamariah diminta melaporkan diri di Pejabat Pelajaran Alor Star. Pejabat pelajaran mengarahkannya membuka semula Sekolah Inggeris Kampung Bharu. Kontik Kamariah dilantik menjadi guru besar di sekolah yang diasaskan oleh kekanda Sultan Kedah. Sekolah ini kemudiannya dikenali sebagai Sekolah Sultanah Asma. Ketika berkhidmat, beliau telah mengambil pelbagai peringkat usia dan golongan murid yang ingin belajar dan beliau juga turut mengajar murid-murid yang lewat usia pada waktu itu.¹⁵

Pada tahun 1948, British memanggil Kontik Kamariah kembali bertugas di Selangor. Dia dilantik semula menjadi Penyelia Sekolah-sekolah Melayu Selangor.¹⁶ Tiga tahun Kontik Kamariah mencurahkan bakti di Sekolah Inggeris Kampung Bharu, Alor Star sebagai guru besar. Dalam masa yang singkat itu, dia berusaha menubuhkan kelas untuk orang dewasa.¹⁷ Walaupun umur telah tua, ilmu pengetahuan perlu dicari kerana usia bukanlah penghalang. Kontik Kamariah menggalakkan orang kampung supaya belajar selagi nyawa dikandung badan. Persatuan pelajar-pelajar tua juga ditubuhkan supaya mereka dapat berkumpul untuk membincangkan masalah mereka

serta mengadakan kegiatan yang berfaedah. Walaupun khidmatnya masih diperlukan di Alor Star, Pejabat Pelajaran Selangor memanggil Kontik Kamariah kembali bertugas di Selangor. Jawatan Penyelia Sekolah-sekolah Melayu Selangor disandanginya semula setelah ditinggalkan kira-kira tujuh tahun yang lalu. Tugas rutinnya melawat Sekolah-sekolah Melayu Selangor dilaluinya kembali.

Pada tahun 1948, Kontik Kamariah kembali ke Kuala Lumpur dan tinggal di *Peel Road*. Dia meneruskan tugasnya melawat sekolah. Untuk memberi peluang kepada anak-anak Melayu melanjutkan pelajaran ke sekolah menengah aliran Melayu, kerajaan mula mengadakan sekolah menengah Melayu. Tetapi Kontik Kamariah tidak berpeluang menjadi pelawat sekolah menengah kerana sekolah menengah Melayu pertama, Sekolah Alam Shah Cheras dibina selepas Kontik Kamariah meletak jawatan sebagai Penyelia Sekolah-sekolah Melayu pada tahun 1956. Ketika beliau meletak jawatan, terdapat 120 buah sekolah di serata negeri Selangor. Beliau meletakkan jawatan kerana mengikuti suaminya yang bertugas sebagai wakil diplomat kerajaan Malaysia di Thailand. Dasar kerajaan Malaysia ketika itu, wakil negara yang bertugas di luar negara perlu ditemani isteri masing-masing.

Menurut pengalaman Aishah Ghani, dalam karyanya "Memoir Seorang Pejuang",¹⁸ beliau amat mengagumi gaya Kontik Kamariah ketika kedatangan Kontik Kamariah melawat sekolahnya di Sekolah Melayu Bukit Raya. Sepanjang lawatannya guru besar hanya mengangguk mengiakan kata-kata Kontik Kamariah. Melihat keadaan ini, hati kecil Aishah Ghani berkata Kontik Kamariah ini telah membuktikan bahawa wanita juga boleh memberi arahan kepada lelaki, maka salah anggapan masyarakat bahawa wanita hanya layak menjadi penunggu rumah sahaja. Kedatangan Kontik Kamariah banyak memberi keyakinan padanya untuk maju, seorang wanita perlu berani menempuh apa jua rintangan di samping mempunyai pelajaran.

Setelah bersara daripada perkhidmatan kerajaan, beliau telah melibatkan diri dalam bidang perniagaan. Pada peringkat awalnya, beliau telah mempelajari pelbagai selok-belok ilmu perniagaan bagi mencapai matlamatnya untuk menjadi seorang ahli perniagaan yang berjaya. Berkat ketabahan dan kesabarannya, beliau berjaya menguruskan sebuah Syarikat Pelancongan iaitu Seats Travel Sdn. Bhd. di Kuala Lumpur dengan anaknya Kamarul Zaman. Pengalaman seorang pekerja di Seats Travel Sdn Bhd, menyatakan rasa seronok bekerja dengan Hajjah Kontik Kamariah kerana sikap tegas Kontik Kamariah banyak mendidik mereka melakukan tugas dengan lebih berhati-hati, paling penting Kontik Kamariah seorang yang pemurah dan suka meraikan pekerja-pekerjanya dengan berbelanja makan.¹⁹ Namun demikian, pada tahun 1979, beliau telah bersara dari lapangan perniagaan dan menumpukan perhatian kepada tugasnya sebagai Orang Besar Daerah Gombak.

Sumbangan Dalam Koperasi

Di samping menjalankan tugas sebagai seorang guru, Datin Seri Cempaka Kontik Kamariah juga aktif dalam pertubuhan yang bercorak koperasi dan politik. Beliau mula menceburkan diri dalam koperasi pada tahun 1932 sebagai ahli "*Selangor Government Servant Cooperative*" dan menjadi Ahli Jawatankuasa koperasi tersebut

sehingga tahun 1940. Beliau kemudiannya dilantik menjadi Pengerusi koperasi tersebut pada tahun 1953 dan Presiden bagi "*Co-operative Union of Malaya*" pada tahun 1955 hingga 1957. Pelantikan itu menjadikan Kontik Kamariah sebagai wanita pertama memegang jawatan ketua dalam koperasi di tanah air. Kontik Kamariah meninggikan imej wanita di mata lelaki. Wanita juga mampu menjadi pemimpin. Beliau juga pernah mewakili koperasi dalam persidangan "*Co-op Alliance Congress*" bagi peringkat antarabangsa di Stockholm, Sweden dalam tahun 1957.²⁰

Pelbagai projek dirancang untuk memajukan masyarakat. Maktab Kerjasama didirikan di Petaling Jaya dan Kontik Kamariah menjadi salah seorang daripada jawatankuasanya. Pada tahun 1954, Kontik Kamariah menubuhkan Koperasi Bangunan Rumah-rumah Pegawai Melayu. Beliau menjadi Yang Dipertua koperasi tersebut sehingga tahun 1964, kemudian menjadi ahli biasa kerana sukar baginya mentadbir koperasi ketika berada di luar negara.

Ketika Kontik Kamariah berada di luar negara adiknya telah mengutuskan surat memberitahu rancangan kerajaan yang ingin menjual tanah estet untuk dijadikan kawasan perumahan. Adiknya telah mencadangkan kepada beliau untuk membeli tanah tersebut. Atas dorongan adik dan suaminya akhirnya Kontik Kamariah berbincang dengan ahli koperasi yang lain tentang rancangan tersebut. Atas persetujuan semua ahli koperasi Kontik Kamariah membeli tanah estet di Gombak daripada kerajaan untuk dijadikan kawasan perumahan seluas 11 ekar. Pembelian tanah itu dikongsi bersama-sama dengan ahli koperasi yang lain. Kontik Kamariah yang peka dengan keperluan dan masalah yang dihadapi oleh guru-guru yang sukar mendapat pinjaman untuk membeli rumah, menubuhkan *Selangor Cooperative Thrift & Loan Society*.²¹ Untuk menguruskan pembelian tanah itu, Kontik Kamariah yang ketika itu berada di luar negara pulang ke tanah air.

Atas pakatan bersama, seramai 20 orang dapat dikumpulkan. Masing-masing bersetuju mengeluarkan modal seorang RM 1,000. Kontik Kamariah mengeluarkan wang simpanannya menambah baki harga tanah itu kerana wang RM 1,000 seorang belum mampu menampung semua kos pembelian. Tanah seluas 11 ekar itu dibahagikan kepada 37 lot. Pada tahun 1963, pembinaan rumah dirancang walaupun ada yang membuat rumah sendiri mengikut kemampuan masing-masing. Dua reka bentuk rumah disediakan. Masing-masing dengan harga RM 23 ribu dan RM 19 ribu seunit. Gaji guru ketika itu tidak menjanjikan kehidupan yang mewah. Wang pendahuluan pembinaan sebanyak RM 5,000 kebanyakannya tidak mampu dibayar. Namun berkat nasihat Kontik Kamariah yang menggalakkan mereka menabung dan menjadi ahli *Selangor Co-operative Thrift & Loan Society*, masalah ini dapat diatasi.

Sebanyak 18 buah rumah batu dan empat buah rumah papan ditempatkan dalam satu kawasan yang dinamakan Taman Kamariah di Gombak. Pembukaan Taman Kamariah dilakukan oleh Sultan Selangor pada hari Ahad 17 September 1964.²² Jasa ini amat besar dan sehingga kini ianya sentiasa dikenang oleh masyarakat setempat.

Penglibatan Dalam Politik

Selain ketokohnya dalam bidang pendidikan, Kontik Kamariah turut melibatkan diri dalam kegiatan politik. Beliau turut menentang penjajah dan oleh sebab beliau bersemangat membebaskan negara dari penjajah, beliau terpaksa bersara lebih awal iaitu ketika berusia 45 tahun.

Kontik Kamariah mula menyimpan hasrat untuk menceburi bidang politik kerana mengagumi semangat perjuangan Tan Sri Zainun Munshi Sulaiman²³ atau lebih dikenali sebagai Ibu Zain di Johor. Dalam tahun 1946 meskipun Kontik Kamariah berada jauh di Kedah sebagai guru besar dan menguruskan Sekolah Inggeris Kampung Baharu Alor Star yang banyak mengalami kerosakan akibat perang, beliau sentiasa mengikuti perkembangan politik tanah air.

Ketika penubuhan Pergerakan Kaum Ibu (kini Wanita UMNO) pada 25 Ogos 1949, Kontik Kamariah telah berada di Selangor meneruskan tugasnya sebagai Penyelia Sekolah-sekolah Melayu Selangor. Pada tahun 1953,²⁴ Kontik Kamariah yang masih lagi menjadi Penyelia Sekolah-sekolah Melayu Selangor, menyertai UMNO Kampung Baharu sebagai tapak untuk memulakan penglibatannya dalam bidang politik.²⁵ Pergerakan Wanita UMNO cawangan Kampung Baharu pada peringkat UMNO bahagian, terletak di bahagian Setapak. UMNO Bahagian Setapak mempunyai 33 buah cawangan pada keseluruhannya. Daripada jumlah ini, hanya 29 buah cawangan saja yang mempunyai Pergerakan Wanita. Empat buah cawangan yang lain tidak menubuhkan sayap²⁶ wanita kerana kurang mendapat sambutan.²⁷ Pergerakan Kaum Ibu UMNO cawangan Kampung Baharu, mempunyai sejarah penyertaan semenjak tahun 1952. Puan Hajjah Anjah²⁸ merupakan wanita yang mula mempelopori pembukaan Kaum Ibu UMNO cawangan Setapak²⁹ bersama-sama rakan-rakannya seperti Hajjah Rokiah dan lain-lain. Pertubuhan Kaum Ibu Kampung Bharu diterajui oleh Ibu Anjah dengan bantuan setiausahanya, Datin Hajjah Inchom Haji Zainuddin.³⁰

Oleh sebab surat pekeliling daripada Jabatan Kaum Ibu telah meminta supaya persatuan-persatuan negeri menghantar serba sedikit penerangan mengenai bahagian Wanita dalam persatuan setiap negeri,³¹ menyebabkan pengganti Hajjah Inchom diperlukan dengan segera. Hajjah Inchom meminta Kontik Kamariah menggantikannya membantu Ibu Anjah memandangkan ketika itu Ibu Anjah hanya mampu membaca tulisan jawi dan Arab sahaja.³²

Akhirnya, Kontik Kamariah dilantik menjadi Setiausaha Kaum Ibu UMNO Kampung Baharu kerana beliau adalah calon yang paling layak menepati ciri-ciri yang dikehendaki. Beliau boleh menulis jawi dan rumi dengan baik. Setiap kali mesyuarat, beliau pasti sibuk. Selepas menulis lengkap dalam tulisan rumi, satu salinan tulisan jawi harus diserahkan kepada Ibu Anjah. Dia hanya menjadi setiausaha sehingga tahun 1957, memandangkan beliau terpaksa mengikuti suaminya yang ditugaskan di luar negara.³³

Sepanjang memegang jawatan sebagai Setiausaha Pergerakan Kaum Ibu Kampung Baharu, beliau banyak menyumbangkan tenaga bersama-sama dengan Ibu Anjah dan ahli-ahli jawatankuasa yang lain demi kebajikan masyarakat di situ. Akhirnya atas usaha bersama Ibu Anjah, Pergerakan Kaum Ibu itu menubuhkan unit badan kebajikan. Bagi melancarkan kerja-kerja kebajikan yang bercorak pendidikan, Pergerakan Kaum Ibu UMNO telah menubuhkan sebuah Rumah Pendidikan Am (RUPAS) di Batu 6, Setapak.³⁴

Di RUPAS itulah semua rancangan kegiatan wanita diadakan seperti menjahit, memasak dan hal-hal berkaitan kebajikan wanita dengan bantuan sukarela kaum wanita yang lain tanpa mengira bangsa. Melalui RUPAS terdapat banyak rancangan yang dijalankan oleh Pergerakan Kaum Ibu dan melalui usaha sama RUPAS juga telah berjaya menarik minat ibu-ibu serta wanita di Kampung Baharu ke arah politik. Pada peringkat awal, kesedaran politik kaum wanita pada keseluruhannya, tidaklah begitu menggalakkan. Kesedaran politik lebih banyak pada kalangan mereka yang berpelajaran terutamanya para guru dan terdapat juga isteri-isteri yang suami mereka bergiat cergas di dalam UMNO.³⁵

Apabila Setapak menjadi kawasan Kuala Lumpur, UMNO Kampung Baharu membuka cawangannya di Gombak Setia. Kontik Kamariah menjadi salah seorang ahli jawatankuasa pada tahun 1967 walaupun beliau berada di luar negara menemani suaminya yang menjadi duta. Hasil idea beliau dan Pergerakan Kaum Ibu Gombak Setia, kelas untuk orang dewasa ditubuhkan supaya mereka yang tidak berpeluang bersekolah boleh membaca dan menulis. Pada ketika itu Ibu Anjah masih lagi memegang jawatan sebagai Ketua Pergerakan Kaum Ibu Setapak walaupun ketika itu beliau berada di Gombak Setia.³⁶ Kelas dewasa yang ditubuhkan hasil ilham Kontik Kamariah ini membolehkan Ibu Anjah mempelajari cara membaca dan menulis dalam rumi dengan baik hasil kesungguhan beliau menghadiri kelas dewasa tersebut.³⁷

Sekembalinya Kontik Kamariah ke tanah air pada tahun 1968 dari Korea, beliau mempunyai masa untuk bergiat aktif dalam Pergerakan Kaum Ibu. Pergerakan Kaum Ibu ketika itu di bawah pimpinan Y.B. Tan Sri Fatimah Binti Haji Hashim³⁸. Beliau telah menubuhkan Syarikat Gumpita Berhad yang bertujuan meningkatkan taraf ekonomi kaum ibu. Syarikat ini telahpun didaftarkan dengan modal sebanyak RM 150 000 dan Kontik Kamariah dilantik sebagai pengerusinya menggantikan Tan Sri Fatimah pada tahun 1968. Syarikat ini tidak dapat bergerak cergas kerana kekurangan kakitangan yang mampu menggerakkannya.³⁹

Pada tahun 1975 Kontik Kamariah dilantik menjadi Naib Pengerusi UMNO bahagian Selayang dan kemudiannya dilantik sebagai Pengerusi bahagian tersebut pada 1977.⁴⁰ Atas jasa-jasa dan sumbangannya kepada negeri Selangor, Sultan Selangor berkenan menganugerahkan gelaran Orang Kaya Maha Bijaya Gombak yang membawa gelaran Datin Seri Cempaka kepada Kontik Kamariah pada 8 Mac 1979. Selepas pelantikan itu, Kontik Kamariah tidak dibenarkan bergiat secara aktif dalam politik. Kontik Kamariah hanya menjadi ahli biasa UMNO Gombak Setia dan mula menumpukan tanggungjawabnya sebagai Orang Besar Gombak. Sebagai Orang Besar Gombak, beliau menjadi wakil Sultan Selangor dalam majlis rasmi.

Sumbangan Dalam Masyarakat

Selain daripada penglibatan dan sumbangan beliau dalam bidang politik, koperasi dan pendidikan Kontik Kamariah juga bergiat cergas dalam kegiatan kemasyarakatan sejak kecil. Beliau sering menggantikan ibunya melawat orang kampung ketika ayahnya menjadi Penghulu Kg. Seputih. Beliau juga sering menghadiri majlis-majlis di kampungnya. Jiwanya yang sentiasa senang bergaul dengan masyarakat semakin terserlah setelah dilantik sebagai pelawat Hospital Besar dan Penjara Pudu, Kuala Lumpur dari tahun 1937-1939 dan juga Kapten Pasukan Pandu Puteri Sekolah Kampung Baharu, Kuala Lumpur.⁴¹

Beliau juga merupakan salah seorang ahli jawatankuasa Lembaga Rayuan Penapis Filem Negara sejak 1977. Beliau juga menjadi Ahli Jawatankuasa Persatuan Pelancongan dan Pengembara Bumiputera (BUMIPUTERA) dan juga sebagai Naib Yang Dipertua Persatuan Pesara Malaysia. Bukan itu sahaja, beliau juga sering diundang menjadi panel dalam pertandingan yang berkaitan dengan wanita dan pendidikan. Kontik Kamariah juga turut menjadi tetamu pertandingan Tilawah Al-Quran, majlis Maulidur Rasul di masjid serta memenuhi undangan perkahwinan.⁴²

Ketika berada di luar negara, Kontik Kamariah juga bergiat cergas dalam Persatuan Isteri-isteri Pegawai Kedutaan di Canberra. Kontik Kamariah diberi peluang untuk bercakap tentang Tanah Melayu, "*Budaya dan Pantang Larang Masyarakat Melayu*" dipilih sebagai topik perbincangannya. Nama dan keindahan Tanah Melayu 'dijual' supaya dikenali di seluruh dunia. Dalam seminar yang lain, Kontik Kamariah menunjukkan kehalusan kraftangan orang Melayu. Beliau tunjukkan cara menekat, menyulam, dan membuat anyaman tikar serta bakul. Dengan bangganya beliau menunjukkan kepandaian orang Melayu. Bangsa asing begitu kagum dengan kebudayaan dan kepandaian masyarakat Melayu hasil dari ceramah dan tunjuk ajar Kontik Kamariah.⁴³

Ketika pulang ke tanah air, Kontik Kamariah mencadangkan supaya diadakan Kelab Mengajar supaya isteri-isteri diplomat dapat menyumbang bakti seperti mengajar menjahit atau membuat bunga. Semua ini dilakukan bagi membuktikan kepada bangsa asing yang masyarakat Melayu juga mempunyai kepandaian dan ketekunan. Kontik Kamariah juga merupakan penaung Persatuan Bekas Penuntut Maktab Perguruan Perempuan Durian Daun, Melaka.

Beliau juga turut terlibat dalam hal ehwal permuziuman sejak awal tahun 1970 an. Beliau banyak menyumbangkan tenaga dan idea bersama-sama dengan Y. Bhg. Dato' Shahrum bin Yob, Ketua Pengarah Muzium Negara, Kuala Lumpur ketika itu, berhubung dengan koleksi bahan-bahan bersejarah. Di Selangor, beliau bersama-sama dengan Lembaga Muzium Selangor menjadi Ahli Jawatankuasa Induk Perasmian Muzium Sultan Alam Shah pada tahun 1988/1989. Beliau telah banyak menganggotai jawatankuasa yang pernah diwujudkan di Lembaga Muzium Selangor seperti beliau pernah menyandang jawatan sebagai Ahli Jawatankuasa Sambutan 30 Tahun Pemerintahan DYMM Sultan Selangor Darul Ehsan pada tahun 1990, Ahli Jawatankuasa Balai Kebudayaan 1986-1996, Ahli Jawatankuasa Balai Diraja 1986-1996

dan Ahli Jawatankuasa Balai Sejarah 1988-1996. Beliau juga turut menyumbangkan bahan-bahan pameran terutamanya semasa Muzium Sultan Alam Shah ini dirasmikan pada 2 September 1989.⁴⁴ Antaranya ialah kain-kain songket, pakaian dan lain-lain persalinan.

Anugerah dan Penghargaan

Pada tahun 1953, beliau telah dianugerahi *British Empire Medal* (B.E.M) oleh pentadbiran Inggeris atas usaha gigih beliau membangunkan pergerakan koperasi. Kerajaan Negeri Selangor telah menganugerahkan Pingat Jasa Kebaktian (P.J.K) kepadanya dalam tahun 1964 dan Jaksa Pendamai (J.P.) dalam tahun 1969. Pada 8 Mac 1979, beliau menjadi wanita pertama dilantik oleh DYMM Sultan Selangor menjadi Orang Kaya Maha Bijaya Gombak yang lebih dikenali dengan gelaran Orang Besar Daerah Gombak iaitu 'Datin Sri Cempaka'. Pada tahun 1990, beliau telah mendapat Anugerah Wanita Cemerlang Avon-Tan Sri Fatimah. Sebagai mengenang jasanya, beliau dianugerahi Pingat Kenangan Bakti Guru Melayu Selangor oleh Persatuan Sejarah Malaysia cawangan Selangor, dan Tokoh Warga Tua Wanita oleh Kerajaan Malaysia pada tahun 1992. Beliau telah dikurniai bintang Panglima Setia Mahkota (P.S.M) oleh Seri Paduka Baginda Yang Dipertuan Agong yang membawa gelaran 'Tan Sri'. Selepas itu, beliau telah dianugerahi Darjah Kebesaran Dato' Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah (D.S.S.A.) yang membawa gelaran 'Datin Paduka'.⁴⁵ Pada tahun 2000 beliau telah dianugerahi sebagai Tokoh Permuziuman negeri Selangor.

Kesimpulan

Ketokohan Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajah Kontik Kamariah bt. Ahmad terserlah semenjak beliau kecil lagi. Didikan dan asuhan beliau berbeza daripada kanak-kanak yang lain di kampungnya. Perwatakannya yang lasak dan sukakan cabaran menjadikan beliau seorang yang cekal dalam bidang keilmuan. Menuntut ilmu di saat tiada teman sekampung yang bersekolah seperti beliau. Memiliki ibu bapa yang mementingkan pendidikan terutama bahasa Inggeris menjadikan beliau seorang yang istimewa berbanding kanak-kanak perempuan yang lain ketika itu. Tan Sri mengumpul kejayaan demi kejayaan pada waktu ketika wanita hanya dipandang layak terpendam di rumah sebagai penunggu rumah tangga.

Pada zaman wanita dipandang tidak layak mempunyai kebebasan seperti lelaki dalam semua keadaan menjadikan beliau seorang wanita Melayu pertama yang cemerlang dalam bidang akademik. Gaya hidup keluarga yang mewah berbanding orang lain menjadikan beliau istimewa dalam banyak perkara. Ketokohan beliau terserlah dengan kejayaan dan sifat kepimpinan yang dimiliki beliau. Kemampuan beliau menguasai bahasa antarabangsa menjadi satu tiket yang besar ketika itu untuk terus mengorak langkah sebagai seorang yang disegani dan dihargai.

Beliau banyak diberi kepercayaan oleh pentadbiran British kerana kefasihan beliau dalam menguasai bahasa Inggeris. Kepercayaan yang diberikan ini membuatkan beliau mampu bergerak dan mengorak langkah satu demi satu untuk kejayaan anak-

anak bangsa. Sumbangan beliau begitu besar dalam bidang pendidikan. Ketegasan beliau dalam bidang ilmu menjadikan beliau dihormati. Beliau yang berpegang kepada prinsip '*kalau orang lain boleh buat, akupun boleh buat*'⁴⁶ banyak memberi dorongan kepada wanita lain untuk bangun ke hadapan sebaris bersama lelaki dalam semua bidang. Tan Sri Datin Paduka Seri Dr Aishah Ghani pernah meluahkan rasa kagum beliau terhadap Tan Sri Kontik Kamariah ketika melihat gaya kepimpinan beliau sebagai Penyelia Sekolah-sekolah Melayu Selangor dalam bukunya '*Memoir Seorang Pejuang*'.⁴⁷ Gaya dan kredibiliti Tan Sri Kontik Kamariah ketika itu banyak menyedarkan kaum wanita yang mana mereka juga mampu bergerak seiring dengan kaum lelaki. Tafsiran yang mengatakan wanita hanya layak menjadi penunggu rumah meleset dengan kejayaan yang ditonjolkan oleh Tan Sri Kontik Kamariah sebagai seorang wanita yang disegani dan mampu memberi arahan kepada lelaki.

Taman Kamariah di Gombak, lahir daripada hasil idea Tan Sri Kontik Kamariah. Sehingga kini masih disebut dan diingati masyarakat. Struktur pembinaan Maktab Kerjasama Petaling Jaya juga merupakan hasil ilham Kontik Kamariah dan sehingga kini masih diguna pakai sebagai gedung ilmu. Walaupun Tan Sri Kontik Kamariah kurang menonjol dalam bidang politik tetapi beliau banyak memberikan idea untuk pembangunan intelektual Pergerakan Kaum Ibu UMNO dalam penguasaan ilmu pengetahuan seperti membaca, menulis serta ilmu untuk membangunkan minda dan ekonomi kaum ibu di kawasannya. Sumbangan beliau dalam pembangunan ilmu terhadap kaum ibu banyak melahirkan tokoh politik yang pandai membaca dan menulis rumi dengan baik termasuklah Ibu Anjah Ketua Pergerakan Kaum Ibu kawasan Kampung Bharu.

Ketabahan dan kecekalan Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah dalam menghadapi cabaran hidup sejak dahulu hingga sekarang menjadikan beliau dihargai sebagai seorang tokoh wanita yang banyak berjasa pada anak bangsa dan negara. Sumbangan dan jasa yang dicurahkan beliau telah dihargai oleh kerajaan Malaysia. Anugerah-anugerah yang diberikan kepada beliau adalah tanda penghargaan pemimpin dan rakyat terhadap perjuangan dan jasa beliau. Kelayakan diri dan iltizamnya yang tinggi membolehkan beliau dihargai sebagai seorang tokoh wanita cemerlang dan terbilang. Kini, jasa-jasanya tetap dikenang sebagai seorang serikandi Melayu. Pada hari Khamis 17 Ogos 2006, masyarakat Malaysia khususnya wanita Melayu telah kehilangan sebutir mutiara bangsa apabila Kontik Kamariah telah kembali ke rahmatullah ketika berusia 95 tahun.

RUJUKAN

- Aishah Haji Abdul Ghani. 1992. *Memoir Seorang Pejuang*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- _____. 1985. "Penglibatan Wanita Dalam Politik Kebangsaan", *Seminar Kebangsaan Arus Politik Kebangsaan*. Anjuran Fakulti Sains Kemasyarakatan dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia, bersempena Perayaan 25 Tahun Parlimen Malaysia, 3-4 Mei 1985.
- Azizah Kassim. 1985. *Wanita dan Masyarakat*. Kuala Lumpur: Utusan Publications.
- Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajah Kontik Kamariah bt. Ahmad*. 2000. Shah Alam: Lembaga Muzium Selangor.
- Buku Cenderamata Jubli Perak Wanita UMNO Malaysia*, 25 Ogos 1974.
- Hartati Hassan Basri. 1992. "Kontik Kamariah Kembang Kota Mekar di Lembayung Senja". Latihan Ilmiah, Jabatan Penulisan, Universiti Malaya.
- _____. 1980. *Women, Politics and Change: the Kaum Ibu UMNO, Malaysia, 1945-1972*. New York: Oxford University Press.
- Naharudin Haji Ali. 2006. *Wira dan Srikandi Selangor Darul Ehsan: Profil Lima Tokoh Pejuang*. Selangor: Perbadanan Perpustakaan Awam Selangor.
- Nik Safiah Karim. 2005. "Penghasilan Buku Biografi Tokoh Wanita Malaysia", *Persidangan Penerbitan Biografi Malaysia*. Bangi: Pusat Penerbitan dan Percetakan Universiti Kebangsaan Malaysia, 18-19 November 2005.
- "Penyata Tahun 1947 Jabatan Kaum Ibu UMNO Malaysia", *UMNO/SG 161/1947*.
- "Perkembangan Kuala Lumpur Selepas Perang Dunia ke-2", *Buku Cenderamata Pengkisahan Sejarah Kuala Lumpur*. Kuala Lumpur: Pustaka Peringatan Kuala Lumpur, 19 Jun 1990.
- Pertubuhan Tindakan Wanita Islam (Malaysia), *Biografi Tokoh Wanita Malaysia*. Kuala Lumpur: Pelanduk Publication, 2004.
- Ramlah Adam. 1978. *UMNO: Organisasi dan Kegiatan 1945-1951*. Kelantan: Mohd Nawi Book Store.
- _____. 1989. "Kepentingan Selangor di Dalam Gerakan Orang Melayu Menentang Malayan Union 1946-1948", *Sejarah dalam Proses Pembangunan*. Kuala Lumpur: Kerajaan Negeri Selangor Darul Ehsan.

_____. 2005. "Penglibatan Wanita dalam Politik Malaysia", *Kongres Wanita Profesional Melayu*. Kuala Lumpur, 8-10 Julai 2005.

_____. 2002. "Pemikiran Mengenai Wanita", *Kolokium Pemikiran Dr. Mahathir Mohamad*. Kuala Lumpur, 22-23 April 2002.

Rosnah Tahir. 1976/1977. "Penyertaan Politik di Kalangan Wanita Melayu: Satu Kajian Kes Ke atas Kegiatan Pergerakan Wanita UMNO Cawangan Kampung Baru". Latihan Ilmiah, Jabatan Antropologi dan Sosiologi, Universiti Malaya.

Syed Ahmad Semait. 1990. *100 Tokoh Wanita Terbilang*. Singapura: Pustaka Nasional.

Notes

- 1 Hartati Hassan Basri, "Kontik Kamariah Kembang Kota Mekar Di Lembayung Senja", (Latihan Ilmiah, Universiti Malaya, 1991/1992), hlm.59.
- 2 *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, (Shah Alam: Lembaga Muzium Selangor, 2000).
- 3 Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 63.
- 4 Temubual dengan Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah di Bangunan Straits Trading, Kuala Lumpur, 21/9/1991, dipetik daripada penulisan Hartati Hassan Basri.
- 5 *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm. 5.
- 6 Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 74.
- 7 *Ibid*, hlm. 94-95.
- 8 *Ibid*.
- 9 Temubual Hartati Hassan Basri dengan Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah di Bangunan Straits Trading, Kuala Lumpur, 21/9/1991. Dipetik daripada penulisan Hartati Hassan Basri.
- 10 *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm. 5.
- 11 Petikan ini dipetik daripada temubual Hartati Hassan Basri dengan Hajjah Hasnah bekas pelajar Hajjah Kontik Kamariah yang pernah ditegur kerana kesalahan yang dilakukan beliau, di Taman Kamariah, Gombak, 23/9/1991.
- 12 Petikan ini dipetik daripada temubual Hartati Hassan Basri dengan Hajjah Zaharah Binti Hj Mohd Salleh, bekas guru pelatih *English Normal Teacher Training Centre*, di bawah pemantauan Hajjah Kontik Kamariah, di Taman Kamariah, Gombak, 23/9/1991.
- 13 Petikan ini dipetik daripada temubual Hartati Hassan Basri dengan Hajjah Kalthum Binti Hj Mohd Saman, bekas guru pelatih *English Normal Teacher Training Centre*, di bawah pemantauan Hajjah Kontik Kamariah, di Taman Kamariah, Gombak, 23/9/1991.
- 14 Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 116.
- 15 *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm.6.
- 16 Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 117.
- 17 *Ibid*, hlm. 121.
- 18 Tan Sri Datin Paduka Aishah Haji Abdul Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992), hlm. 4.
- 19 Hasil perbualan telefon Hartati Hassan Basri dengan Bahadun Mohd Isa cucu saudara tokoh pada 17/1/1992.

- ²⁰ *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm.7.
- ²¹ Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 137.
- ²² Armi Hj. Zainudin, "Peranan Maktab Kerjasama Malaysia Sebagai Institusi Latihan Kepada Gerakan Koperasi Menuju Alaf Ke-21", *Bicara Koperasi*, (Kuala Lumpur: Jabatan Pembangunan Koperasi Malaysia), hlm. 143.
- ²³ Tan Sri Zainun Munshi Sulaiman ialah Penyelia Sekolah-sekolah Perempuan Melayu Johor, beliau telah berjaya meniupkan semangat kebangsaan melalui ucapannya kepada guru dan masyarakat umum. Beliau bersama-sama Dato' Onn Jaafar menubuhkan Pergerakan Melayu Semenanjung di Batu Pahat. Oleh sebab penglibatan beliau yang terlalu aktif dalam bidang politik perkhidmatan beliau sebagai guru ditamatkan tanpa notis oleh British. Beliau terpilih sebagai Ketua Pergerakan Kaum Ibu UMNO Malaya yang kedua menggantikan Puan Sri Datin Puteh Mariah Ibrahim Rashid. Untuk penjelasan yang terperinci, sila rujuk *Pertubuhan Tindakan Wanita Islam (PERTIWI), Biografi Tokoh Wanita*, (Petaling Jaya: Pelanduk Publications, 2003-2004), hlm. 564-567.
- ²⁴ Kesibukan Kontik Kamariah dalam menguruskan sekolah-sekolah Melayu Selangor yang mengalami banyak kerosakan akibat perang Inggeris-Jepun pada tahun 1941-1945 menyebabkan Kontik Kamariah lewat menceburkan diri dalam bidang politik secara serius. Setelah keadaan sekolah kembali stabil dalam tahun 1950-an dan beliau mempunyai pembantu dalam bidang penyeliaan sekolah-sekolah Melayu Selangor, akhirnya Kontik Kamariah mula menceburkan diri dalam politik secara serius pada tahun 1953.
- ²⁵ Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 157.
- ²⁶ Seksi di sini bermaksud Biro atau Pergerakan Wanita.
- ²⁷ Rosnah Tahir, "Penyertaan Politik di Kalangan Wanita Melayu: Satu Kajian Kes Ke atas Kegiatan Pergerakan Wanita UMNO Cawangan Kampung Baru" (Latihan Ilmiah, Universiti Malaya, 1976/1977), hlm. 42.
- ²⁸ Mula menyertai UMNO pada tahun 1948, merupakan julung-julung ahli UMNO luar bandar. Selama 25 tahun memegang pucuk pimpinan UMNO kawasan beliau. Sila rujuk *Buku Cenderamata Jubli Perak Wanita UMNO Malaysia*, (25 Ogos 1974), hlm. 25.
- ²⁹ *Buku Cenderamata Jubli Perak Wanita UMNO Malaysia*, (25 Ogos 1974), hlm. 25.
- ³⁰ Salah seorang tokoh lama Wanita UMNO di negeri Selangor, beliau telah bersama-sama bergelumbang di alam politik sejak tahun 1946. Sila rujuk *Buku Cenderamata Jubli Perak Wanita UMNO Malaysia*, (25 Ogos 1974), hlm. 40.
- ³¹ Sumber ini diperoleh daripada Penyata Tahun 1947 Jabatan Kaum Ibu UMNO Malaysia, *UMNO/SG 161/1947*. Dipetik daripada Ramlah Adam, *UMNO: Organisasi dan Kegiatan 1945-1951*, (Kelantan: Mohd Nawi Book Store, 1978), hlm. 57.
- ³² Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 158.
- ³³ *Ibid*, hlm. 158.
- ³⁴ *Buku Cenderamata Jubli Perak Wanita UMNO Malaysia*, (25 Ogos 1974), hlm. 25.
- ³⁵ Sumber ini diperoleh daripada Penyata Tahun 1947 Jabatan Kaum Ibu UMNO Malaysia, *UMNO/SG 161/1947*, dipetik daripada Ramlah Adam, *UMNO: Organisasi dan Kegiatan 1945-1951*, hlm. 57.
- ³⁶ *Buku Cenderamata Jubli Perak Wanita UMNO Malaysia*, hlm. 27.
- ³⁷ Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 159.
- ³⁸ Beliau merupakan Ketua Pergerakan Kaum Ibu UMNO yang keempat menggantikan Khadijah Sidek pada tahun 1957. Untuk keterangan terperinci sila rujuk *Pertubuhan Tindakan Wanita Islam (PERTIWI), Biografi Tokoh Wanita*, (Petaling Jaya: Pelanduk Publications, 2003-2004), hlm. 130-133.
- ³⁹ *Penyata Pergerakan Kaum Ibu UMNO Malaysia 1968-1970*, (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1970), hlm. 21.

- ⁴⁰ "Perkembangan Kuala Lumpur Selepas Perang Dunia ke-2", *Buku Cenderamata Pengkisahan Sejarah Kuala Lumpur* (Kuala Lumpur: Pustaka Peringatan Kuala Lumpur, 19 Jun 1990).
- ⁴¹ *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm.8.
- ⁴² Hartati Hassan Basri, *Kontik Kamariah*, hlm. 44.
- ⁴³ *Ibid*, hlm. 134-135.
- ⁴⁴ *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm. 10.
- ⁴⁵ Pertubuhan Tindakan Wanita Islam (PERTIWI), *Biografi Tokoh Wanita*, hlm. 226-227.
- ⁴⁶ *Biografi Y. Bhg. Tan Sri Datin Seri Cempaka Hajjah Kontik Kamariah bt. Ahmad*, hlm. 12.
- ⁴⁷ Tan Sri Datin Paduka Aishah Haji Abdul Ghani, *Memoir Seorang Pejuang*, hlm. 4.